

ska, Malopoljska, Šlezija) stanje ravno obratno.

Takšna sistemska fonološka razlaga je avtorju omogočila, da se je izognil utemeljevanju dialektnih pojavov z vplivi sosednjih dialektov, kar se je tako pogosto dogajalo pri starejših interpretatorjih. Načela kategorialnih razlag se drži avtor tudi pri konzonantnih inovacijah.

Po obravnavi sprememb, ki so povzročile fonološke premike v vokalnem in konzonantnem sistemu, je dosledno prikazal tudi grafično novi sistem, nastal po realizaciji obravnavane spremembe.

Ob razlagi posameznih pojavov je večkrat uporabljeno primerjalno gradivo s področja sosednjih polabskih, lužiških, čeških in slovaških dialektov ter s tem prekoračuje zgodovinske meje poljskih dialektov.

Kljub ožji zasnovi svojega dela (priročnik) avtor pogosto izkoristi priložnost za polemičen pregled dosedanjih mnenj o nekaterih dialektnih spremembah.

Vse v delu obravnavane dialektne značilnosti so ponazorjene na 70 zemljevidih ob koncu knjige (skupno je v delu 86 zemljevidov, 16 jih je umeščenih med besedilom). Žal pograšamo zemljevid z natančnejšo razdelitvijo poljskih dialektov (prim. zemljevid št. 3 v: *Zarys dialektologii polskiej* S. Urbańczyka), saj je zemljevid št. XVI brez navedenih krajevnih imen premalo pregleden. Drugi pomislek se nanaša na leksiko, ki v delu ni upoštevana. Čeprav bi lahko to opravičili s težnjo po natančnem kategorialnem prikazu dialektnih pojavov, bi vendar pričakovali, da dosedanje obravnave besedja v poljskih govorih omogočajo dialektološko obravnavo vsaj zanimivejših leksikalnih enot.

Pričujoče poročilo ne želi le opozoriti na dosežek poljskega jezikoslovja, temveč skuša prikazati študentom slavistike povsem sodobno, sintezno obravnavo govorov enega slovanskih jezikov, obravnavo, ki bo nedvomno koristila vsakomur tudi nri študiju primerjalnega slovanskega jezikoslovja.

Kazimierz Woźniak
Filozofska fakulteta v Ljubljani

MODELI V SINTAKSI OTROKOVEGA GOVORA

Sodobno teoretično jezikoslovje se v največjem času vse bolj odmika od strukturalno-taksonomičnega metodološkega prijema. V središču njegovega zanimanja ni več jezik kot sistem znakov, ampak jezik kot končen sistem pravil, ki omogočajo tvorjenje neomejenega števila stavkov. Omenjeni metodološki premik, katerega glavni nosilci so raziskovalci pretvorbene (generativne in transformacijske) slovnice, raziskovalci, ki so delali z metodo pretvorbene (generativno-transformacijske) slovnice, pa vodi tudi v vse tesnejšo povezanost jezikoslovja z psihologijo. Medtem ko jezikoslovci snujejo teoretično hipotetične vzorce (modele) o naravi jezikovnega znanja in o procesih osvajanja le-tega, psiholingvisti proučujejo, ali ti modeli ustrezajo stvarnosti, to je resničnim jezikovnim procesom. Tako prvi ne morejo brez drugih in obratno: psiholingvisti si pomagajo s teoretičnimi izhodišči lingvistike, ki jim služijo kot delovne hipoteze pri empiričnem raziskovanju, a jezikoslovci z zanimanjem spremljajo spoznanja psiholingvističnih raziskav in ob njihovih rezultatih preverjajo pravilnost svojih predpostavk. Zato je otrokov govor — dolgo časa zanemarjeno

in podcenjevano področje jezikoslovnih študij — že dobro desetletje v središču zanimanja obeh omenjenih ved. Seveda tudi pedagogika bolj kot kdajkoli poprej z zanimanjem spremlja nova spoznanja jezikoslovja in psihologije; nadvse jo zanima pravo bistvo jezikovnega znanja, zlasti še zaporedje pojavljanja jezikovnih struktur v otrokovem govoru, saj bo šele na osnovi tovrstnega védenja mogoče zares učinkovito načrtovati jezikovno vzgojo.

Z veseljem moremo ugotoviti, da je omenjeno sožitje jezikoslovja in psihologije povzročilo ponovno oživitev že na prelomu prejšnjega in našega stoletja razširjene znanstvene panoge, psiholingvistike, tudi v jugoslovanskem prostoru. Prvo javno potrditev so doživela tovrstna prizadevanja na simpoziju o otrokovem govoru 1971 v Beogradu. Že takrat smo mogli ugotoviti, da sta posebej živahni središči Beograd in na vseh področjih dinamični Novi Sad, da pa v Sloveniji zanimanje za otrokov govor še ni prodrlo; za to je razlog v pomanjkanju usposobljenih strokovnjakov, saj je peščica tistih, ki delajo v slovenističnih raziskavah, preobložena z uresničevanjem zastav-

ljenih nalog; ni namreč mogoče pričakovati, bilo bi tudi nesmotrno, da bi z vsakim pojavom novega opustili staro nedodelano. Dokler ne bo primernih ljudi, bo seveda prav, če bomo ta napredek spremljali.

V okviru zgornjega razmišljanja z veseljem sprejemamo novo delo Modeli u sintaksi dečjeg govora, ki ga je izdal inštitut za lingvistiko v Novem Sadu, priredili pa sta ga njegovi sodelavki Mirjana Jocić in Svenka Savić.

Inštitut za lingvistiko v Novem Sadu je 1971 začel s delom na raziskovalnem projektu z naslovom Sintaktična raziskovanja otrokovega govora 1—3. V zvezi s tem delom je junija 1973 organiziral mednarodni posvet z naslovom Modeli u sintaksi otrokovega govora. Posveta so se udeležili strokovnjaki iz Jugoslavije in tujine, ki se neposredno ukvarjajo s preučevanjem otrokovega govora, da bi posredovali metodološka izkustva in prikazali jezikoslovne modele, ki jih uporabljajo pri analizi otrokovega govora. Združevanje raziskovalnih projektov z različnimi oblikami izmenjave teoretičnih in empiričnih izkustev o raziskovanem predmetu se je namreč pokazalo kakor drugod tudi tukaj kot nepogrešljivo metodološko dopolnilo sodobnega raziskovalnega dela.

Knjiga Modeli u sintaksi dečjeg govora vsebuje sedem referatov s posveta. V njih so v glavnem prikazani projekti o proučevanju otrokovega govora v ZDA, Jugoslaviji, Poljski, Madžarski in na Švedskem. Na koncu je dodana bibliografija vseh del, ki so citirana v knjigi, in indeks uporabljenih terminov.

Posebej velja opozoriti na uvodni referat Svenke Savić O nekim modelima sticanja jezika, v katerem avtorica prikazuje obstoječe modele v okviru generativne grammatike po kronološkem zaporedju njihovega nastajanja. Prispevek se odlikuje po sistematičnem in izčrpnem prikazu problematike in po seznanjenosti z najnovejšo literaturo o predmetu poročanja.

Dr. Slobin, profesor psihologije na berkeleyjski univerzi v Kaliforniji, je v referatu Berkeleyjski projekt o razvoju jezika v različnih jezikovnih okoljih predstavil zasnovano raziskavo, ki preverja hipotezo o obstajanju običij procesov pri osvajanju jezikovnega znanja materinščine. V raziskavo so vključene skupine angleško, hrvatsko-srbsko, turško in italijansko govorečih

otrok, torej jeziki, ki predstavljajo kontrast med turškim, neindoevropskim tipom aglutinacijskega jezika in jeziki indoevropske skupine. Med indoevropskimi so izbrani trije tipi: srbohrvatski, z razvitim in svobodnim besednim redom, angleški jezik, analitičen in s položajsko vezanim besednim redom, ter italijanski jezik, ki je glede na besedni red in fleksijo nekje na sredini med obema. Iz referata so razvidni najsplošnejši obrisi raziskave, ne pa tudi teoretične in metodološke nadrobnosti.

Problemsko dopolnilo referata sta diskusiji Svenke Savić in G. Shugarjeve.

G. Shugar s psihološkega inštituta varšavske univerze, ki se tudi ukvarja s proučevanjem osvajanja materinskega jezika, je v referatu Otrokova aktivnost kot kontekst za proučevanje otrokovega govornega razvoja opozorila na enega najpomembnejših metodoloških problemov. Jezikoslovje je po njenem skušalo opisati jezikovne strukture, izločene iz otrokovega celovitega razvoja, vendar otrokovega jezikovnega razvoja ne moremo proučevati zunaj notranjega (psihološkega) in zunanjega (socialnega) konteksta, ki določa uporabo jezikovnih struktur.

Dr. R. Söderbergh, docentka na inštitutu za skandinavske jezike pri univerzi v Stockholmu in nosilka raziskave Sintaksa otrokovega govora, je v referatu O švedski raziskavi: otrokova govornica predstavila stanje, cilje in metodologijo raziskave. Avtorica poudarja, da so učitelji pokazali veliko zanimanje za to delo, posebej tisti, ki delajo s predšolskimi in zaostalimi otroki. Upajo, da bodo mogli spoznanja raziskave uporabiti neposredno v praksi. Začetne rezultate so tudi že praktično uporabili za izdelavo pripomočkov za branje, namenjenih otrokom, ki so šele začeli govoriti.

Dr. Melanija Mikeš je v svojem referatu spregovorila o uporabi in vrednotenju teoretičnih predpostavk v raziskovanju novosadskega inštituta za lingvistiko Sintaktične raziskave otrokove govornice.

Delo Modeli v sintaksi otrokove govornice prikazuje obstoječe lingvistične modele, kakor so jih uporabili v dosedanjih raziskavah o otrokovem govoru, in metodologijo nekaterih obstoječih raziskav otrokovega govora v različnih deželah. Seveda pa je v načinu simpozijanskega dela vzrok, da avtorji mnoge probleme le nakazujejo, ne uteg-

nejo pa se jim izčrpnjeje posvetiti. Tako more knjiga služiti bolj kot orientacijski okvir za poglobljen študij najsodobnejše literature na področju proučevanja otrokovega govora. Slovence pa opozarja, da je

vendarle že čas, da posvetimo tudi pri nas razvoju otrokovega govora več pozornosti.

O l g a G n a m u š
Pedagoški inštitut pri Univerzi
v Ljubljani

PO SLEDEH ZAČETKOV SLOVANSKE PISMENOSTI

V drugi polovici avgusta 1. 1974 so na Ohridu odprli stalno razstavo Slovenska (= slovanska) pismenost. Pripravila sta jo Zavod za zaščito in spomeničitve na kulturata in Narodni muzej v Ohridu pod vodstvom prof. dr. Vladimira Mošina. To je bila pomembna prireditev za jezikoslovce (med njimi tudi številne udeležence sedmega seminarja za makedonski jezik, literaturo in kulturo, ki je prav tiste dni potekal v tem starodavnem kulturnem žarišču Makedonije), ki se ukvarjajo z zgodovino posameznih slovanskih jezikov ali njihovo primerjavo. Razstava predstavlja najpomembnejše in najznačilnejše spomenike slovanske pismenosti od začetkov do 18. stol. iz vseh tistih predelov slovanskega sveta, ki so v pisavi sprejeli in ohranili starocerkvenoslovansko tradicijo, tj. glagolico in cirilico. Tu je mogoče videti npr. starocerkvenoslovanske glagolske rokopise: Kijevske listke, Zografski evangelij, Asemanijev evangelij, Clozianov zbornik, odliček znamenite baščanske plošče — najstarejši spomenik v glagolici zapisanega hrvatskega jezika z otoka Krka, južnoslovanske cirilske rokopise iz 10.—11. stol. (Savina knjiga, Supraselski rokopis), najstarejše ruske zapise iz 10.—11. stol., srbska besedila iz 12.—13. stol., makedonske in bolgarske rokopise iz 13.—14. stol., bosanske srednjeveške tekste itd. Razstava ni omejena le na rokopisno gradivo, ampak prinaša tudi predmete materialne kulture, ki so kakor koli povezani z zgodnjim srednjim vekom, v katerem se je porajala slovanska pismenost. Še posebno jo oživljajo rokopisne iluminacije — okraski inicialk (začetnih črk) v rokopisih, ki izkazujejo bizantinski geometrijsko-rastlinski stil (npr. v Supraselskem rokopisu in Savini knjigi), in kopije fresk začetnikov in nadaljevalcev slovanskega pismenstva.

Nepoučenemu opazovalcu se utegne vzbuditi misel, zakaj v témo »slovanska pismenost« ne sodijo tudi tisti slovanski spomeniki, ki niso bili zapisani v glagolici ali cirilici, npr. slovanski Brižinski spomeniki v latinici. Kaže, da se pri tem srečuje, pravzaprav križa dvoje izhodišč: 1. izhodišče

(slovanske) pisave, ki so jo sprejeli nekateri slovanski narodi in je na razstavi ureničeno; 2. drugo izhodišče je nacionalna pripadnost kot taka, ki mediju pisave ne prisojajo posebne narodnostno-razločevalne lastnosti, in mogoče bi smeli dodati, niti svetosti. Saj v kulturni sferi, ki jo pisno obvladuje latinica, na srednjeveških freskah zlepa ni motiva, ki bi tako poveličeval razširjevalce pismenosti (ki so to delali iz kakršnega že koli vzroka), kot je to najti v izredno bogatih in prefinjenih freskah in ikonah v prostoru, ki ga danes označuje cirilska pisna kultura. Prav v Ohridu se vrstijo motivi slovanskih prosvetiteljev bratov sv. Konstantina — Cirila in Metoda, njihovih naslednikov sv. Klimenta in sv. Nauma s knjigo ali raznimi zapisi iz svetih knjig skoraj od cerkve do cerkve.

Če se že gibljemo na širšem področju, kjer se je rojevala slovanska pismenost, si ne moremo kaj, da bi ne obnovili, kako se je to dogajalo: prelomnico v kulturi in zgodovinskem razvoju slovanskih narodov pomeni prizadevanje bizantinskih misijonarjev solunskih bratov Konstantina — Cirila in Metoda, ki sta iznašla slovansko pisavo, uvedla slovanski knjižni jezik in prevedla potrebne bogoslužne knjige iz bizantinskega v slovanski jezik in ga vpeljala v bogoslužje. Svoje zgodovinsko poslanstvo sta začela v daljni Moravski in Panoniji, na ozemlju današnje Češkoslovaške (H. Polenakovič, Vno mugrite na slovenskata pismenost, Mislja, Skopje, 1973, str. 9).

Zanimanje slavistov zanju traja prav od začetka slavistike, ko je njen ustanovitelj Jozef Dobrovský (1753—1829, njegov grob je na velikem pokopališču v Brnu) poudarjal, da je pri filološkem proučevanju slovanskih jezikov potrebno posebno pozornost posvetiti starocerkvenoslovansčini. Bibliografija razprav, ki se ukvarjajo v glavnem z njuno slovansko — moravsko misijo, obsega okrog 10 000 enot. Glavni vir za raziskovanje njunega življenja in dela so t. im. *Panonske legende* (Žitja Cirila in Metoda), pisane v starocerkvenoslovansčini, ki so tudi sicer prijetno branje